

Sociology of Education

Designing and Validating of the Sociology Curriculum Optimal Pattern of the Secondary High School based on Future Research

Zeinab Jahani Dolatabad¹, Hossein Baghaei²*, Seyyed Abdullah Hojjati³

1. PhD student, Department of Curriculum Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Curriculum Planning, Marand Branch, Islamic Azad University, Marand, Iran (Corresponding Author).
3. Assistant Professor, Department of Curriculum Planning, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran.

❖ Corresponding Author Email: hosseinbmd@gmail.com

Research Paper

Abstract

Receive: 2024/03/12
Accept: 2024/06/01
Published: 2025/01/22

Keywords:

Curriculum, Sociology, Sociology Curriculum, Future Research.

Article Cite:

Jahani Dolatabad Z, Baghaei H, Hojjati A. (2024). Designing and Validating of the Sociology Curriculum Optimal Pattern of the Secondary High School based on Future Research, *Sociology of Education*. 10(3): 289-301.

Purpose: Curriculum design and its validation play an important role in curriculum improvement and using a future research approach in this regard can be great help. Therefore, the present study aimed to designing and validating of the sociology curriculum optimal pattern of the secondary high school based on future research.

Methodology: This study in terms of purpose was applied and in terms of implementation method was exploratory. The research population was experts and scholars in educational sciences, curriculum and sociology and heads of educational groups and sociology teachers, which in the designing section 20 people of them were selected as samples according to the principle of theoretical saturation with the purposive sampling method and in the validating section 30 people of them were selected as samples with the purposive sampling method. The research tool in the designing section was a semi-structured interview and in the validating section was a questionnaire based on interviews. Also, to analyze the data in the designing section was used the content analysis method and in the validating section was used the content validity ratio method.

Findings: The findings of the content analysis of the present study showed that the sociology curriculum optimal pattern of the secondary high school based on future research in terms of the logic has nine components and one dimension, including sociology a natural activity and part of life requiring logical thinking; in terms of the learning activities has three components and one dimension, including sociology a daily life activity requiring participation; in terms of the teacher's role has three components and one dimension, including teacher exploration and encouraging students to explore; in terms of the resources and educational materials has three components and three dimensions, including providing the necessary resources and facilities for future research, providing the necessary resources and facilities for research thinking and paying attention to diverse learning resources and materials; in terms of the grouping has four components and two dimensions, including grouping for future research and active cooperation and participation; in terms of the place and learning environment has two components and one dimension, including a relaxing educational place to encourage students to learn; in terms of the time has two components and one dimension, including providing sufficient time for the sociology curriculum and in terms of the assessment and evaluation has two components and one dimension, including deep attention to continuous participation in future research and problem solving. Also, the findings of the content validity ratio of the present research showed that the sociology curriculum optimal pattern of the secondary high school based on future research in terms of logic, learning activities, teacher's role, resources and educational materials, grouping, place and learning environment, time and assessment and evaluation had appropriate validity and was equal to or higher than 0.80.

Conclusion: According to the findings of the present research, to improve the sociology curriculum of the secondary high school based on future research can be used the identified dimensions and components in the fields of logic, learning activities, teacher's role, resources and educational materials, grouping, place and learning environment, time and assessment and evaluation.

<https://doi.org/10.22034/ijes.2024.2024756.1547>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

Detailed Abstract

Purpose: Educational systems, including the education system have goals and ideals that require the interaction and integration of all components and elements of the curriculum to achieve them. Therefore, the curriculum as center of educational activities is one of the most important factors in achieving teaching and learning goals, which plays an important and effective role in the success of the education system (Moslehi et al., 2024). Curriculum is the most important element and heart of the educational system and a very useful tool for teachers to provide effective and high-quality education. In fact, curriculum is a roadmap that specifies what topics, activities and objectives should be taught in an educational course with what criteria in order to acquire the required knowledge and skills (Bradley et al., 2024). Curriculum plays a very important role in the quality of any educational system including the education system and having a desirable and coherent curriculum can help educate creative, critical, responsible and purposeful students (Larsen et al., 2022). The sociology curriculum familiarizes students with concepts, theories and research methods in the field of sociology, especially in the field of human relations, structures and social phenomena (Meyer, 2023). Sociology is a science that studies the relationships between humans and social institutions and examines patterns and changes in human behavior; so that it examines various and diverse topics such as social structures (social classes, race, gender, etc.), social institutions (family, school, government, etc.), cultures (values, norms, languages, and shared symbols of a group) and social changes and deviations (Downey et al., 2019). The sociology curriculum is an interdisciplinary discussion that is related to other disciplines such as psychology, economics, history and politics and helps to examine an issue from different angles (Windle, 2023). The education system to achieve its goals and missions must adopt appropriate policies and guidelines in the field of curriculum. Therefore, it is necessary that the general lines of movement of the education system be in line with a dynamic diagnostic and strategic process based on future research (Aboutalebi et al., 2022). Future research are an approach with unique characteristics that by visualizing the future, outlines possible and desirable trends to achieve a vision of the future and improves opportunities through the proper and optimal utilization of resources (Bhanduaram et al., 2023). The main goal of future research is to improve the living conditions of humans, identify new structures, mechanisms, opportunities and processes for greater efficiency, which due to the recognition of future possibilities and threats led to reduce risk and creates the basis for creative thinking and innovation (Locke, 2021). Curriculum design and its validation play an important role in curriculum improvement and using a future research approach in this regard can be great help. Therefore, the present study aimed to designing and validating of the sociology curriculum optimal pattern of the secondary high school based on future research.

Methodology: This study in terms of purpose was applied and in terms of implementation method was exploratory. The research population was experts and scholars in educational sciences, curriculum and sociology and heads of educational groups and sociology teachers, which in the designing section 20 people of them were selected as samples according to the principle of theoretical saturation with the purposive sampling method and in the validating section 30 people of them were selected as samples with the purposive sampling method. According to the principle of theoretical saturation, sampling and research on them continues until new samples cannot add any new findings to previous findings. Also, in the purposive sampling method, samples are selected according to predetermined goals or criteria that provide the most information about the research topic and in the present study were included having sufficient information about the research topic, experience sociology teaching, familiarity and interest to research about the sociology based on future research, willingness to participate in the research, signing the informed consent form for participation in the research, accepting to record the interview, and a minimum of a master's degree related to the research. The research tool in the designing section was a semi-structured interview and in the validating section was a questionnaire based on interviews. Also, to analyze the data in the designing section was used the content analysis method and in the validating section was used the content validity ratio method.

Findings: The findings of the content analysis of the present study showed that the sociology curriculum optimal pattern of the secondary high school based on future research in terms of the logic has nine components and one dimension, including sociology a natural activity and part of life requiring logical thinking; in terms of the learning activities has three components and one dimension, including sociology a daily life activity requiring participation; in terms of the teacher's role has three components and one dimension, including teacher exploration and encouraging students to explore; in terms of the resources and educational materials has three components and three dimensions, including providing the necessary resources and facilities for future research, providing the necessary resources and facilities for research thinking and paying attention to diverse learning resources and materials; in terms of the grouping has four components and two dimensions, including grouping for future research and active cooperation and participation; in terms of the place and learning environment has two components and one dimension, including a relaxing educational place to encourage students to learn; in terms of the time has two components and one dimension, including providing sufficient time for the sociology curriculum and in terms of the assessment and evaluation has two components and one dimension, including deep attention to continuous participation in future research and problem solving. Also, the findings of the content validity ratio of the present research showed that the sociology curriculum optimal pattern of the secondary high school based on future research in terms of logic, learning activities, teacher's role, resources and educational materials, grouping, place and learning environment, time and assessment and evaluation had appropriate validity and was equal to or higher than 0.80.

Conclusion: According to the findings of the present research, to improve the sociology curriculum of the secondary high school based on future research can be used the identified dimensions and components in the fields of logic, learning activities, teacher's role, resources and educational materials, grouping, place and learning environment, time and assessment and evaluation.

جامعه‌شناسی آموزش و پرورش

طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی

زینب جهانی دولت آباد^۱ ، حسین بقایی^۲ ، سید عبد الله حجتی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه برنامه ریزی درسی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران.

۲. استادیار، گروه برنامه ریزی درسی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران (نویسنده مسئول).

۳. استادیار، گروه برنامه ریزی درسی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.

✉ ایمیل نویسنده مسئول: hosseinbmd@gmail.com

چکیده

مقاله تحقیقاتی

هدف: طراحی برنامه‌درسی و اعتباریابی آن نقش مهمی در بهبود برنامه‌درسی دارد و استفاده از رویکرد آینده پژوهی می‌تواند در این زمینه کمک زیادی کند. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی انجام شد.

دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۲

پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۱۲

انتشار: ۱۴۰۳/۱۱/۰۳

واژگان کلیدی:

برنامه‌درسی، جامعه‌شناسی،

برنامه‌درسی جامعه‌شناسی، آینده

پژوهی.

روش‌شناسی: این مطالعه از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه اجرا، اکتشافی بود. جامعه پژوهش خبرگان و صاحب‌نظران علوم تربیتی، برنامه‌درسی و جامعه‌شناسی و سرگروه‌های آموزشی و معلمان درس جامعه‌شناسی بودند که در بخش طراحی ۲۰ نفر از آنها طبق اصل اشباع نظری با روش نمونه‌گیری هدفمند و در بخش اعتباریابی ۳۰ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار پژوهش در بخش طراحی مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و در بخش اعتباریابی پرسشنامه ساخته‌شده بر اساس مصاحبه بود. همچنین، برای تحلیل داده‌ها در بخش طراحی از روش تحلیل مضمون و در بخش اعتباریابی از روش نسبت روایی محتوایی استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های تحلیل مضمون پژوهش حاضر نشان داد که الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق دارای نه مولفه و یک بعد شامل جامعه‌شناسی یک فعالیت طبیعی و بخشی از زندگی نیازمند تفکر منطقی، از نظر فعالیت‌های یادگیری دارای سه مولفه و یک بعد شامل جامعه‌شناسی یک فعالیت روزمره زندگی نیازمند مشارکت، از نظر نقش معلم دارای سه مولفه و یک بعد شامل کاوشگری معلم و ترغیب دانش‌آموزان به کاوشگری، از نظر منابع و مواد آموزشی دارای سه مولفه و سه بعد شامل تأمین منابع و امکانات لازم برای آینده پژوهی، تأمین منابع و امکانات لازم برای تفکر پژوهشی و توجه به منابع و مواد یادگیری متنوع، از نظر گروه‌بندی دارای چهار مولفه و دو بعد شامل گروه‌بندی برای آینده پژوهی و همیاری و مشارکت فعال، از نظر مکان و محیط یادگیری دارای دو مولفه و یک بعد شامل مکان آموزشی آرامش‌بخش برای ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری، از نظر زمان دارای دو مولفه و یک بعد شامل قراردادن زمان کافی برای برنامه‌درسی جامعه‌شناسی و از نظر سنجش و ارزیابی دارای دو مولفه و یک بعد شامل توجه عمیق به شرکت مستمر در آینده پژوهی و حل مسئله بود. همچنین، یافته‌های نسبت روایی محتوایی پژوهش حاضر نشان داد که الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی دارای اعتبار مناسب و برابر یا بالاتر از ۰/۸۰ بود.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، جهت بهبود برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی می‌توان از طریق ابعاد و مولفه‌های شناسایی‌شده در زمینه‌های منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی بهره برد.

استناد مقاله:

جهانی دولت آباد ز، بقایی ح ، حجتی ع. (۱۴۰۳). طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۲۸۹-۳۰۱: (۳)۱۰.

<https://doi.org/10.22034/ijes.2024.2024756.1547>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

نظام‌های آموزشی از جمله نظام آموزش و پرورش دارای هدف‌ها و آرمان‌هایی است که برای تحقق آنها نیاز به تعامل و یکپارچگی همه مولفه‌ها و عنصرهای برنامه‌درسی است. بنابراین، برنامه‌درسی به‌عنوان محور فعالیت‌های آموزشی یکی از مهم‌ترین عوامل در تحقق هدف‌های یاددهی و یادگیری می‌باشد که نقش مهم و موثری در موفقیت نظام آموزش و پرورش دارد و از طریق هدف‌ها، محتواها، روش‌های تدریس و روش‌های ارزشیابی باعث ایجاد و بهبود تجربه‌های یاددهی و یادگیری می‌شوند (Moslehi et al., 2024). برنامه‌درسی اصلی‌ترین عنصر و قلب نظام آموزشی و یک ابزار بسیار مفید برای معلمان است تا آموزش موثر و با کیفیت بالا ارائه دهند. در واقع، برنامه‌درسی یک نقشه راهی است که مشخص می‌کند چه موضوع‌ها، فعالیت‌ها و اهدافی با چه معیارهایی باید در یک دوره آموزشی تدریس شود تا دانش‌ها و مهارت‌های مورد نیاز کسب گردد (Bradley et al., 2024). برنامه‌درسی به معلم کمک می‌کند تا به جای آموزش تصادفی، به‌صورت هدفمند و مشخص به دنبال انتقال مفاهیم اصلی و اساسی باشد، زمان کلاس را کنترل و مدیریت نماید، اعتمادبه‌نفس خود و دانش‌آموزان را بهبود بخشد و از اتلاف وقت و افزایش استرس جلوگیری کند (Morris, 2024). برنامه‌درسی نقش بسیار مهمی در کیفیت هر نظام آموزشی از جمله نظام آموزش و پرورش دارد و با داشتن یک برنامه‌درسی مطلوب و منسجم می‌توان به تربیت دانش‌آموزان خلاق، منتقد، مسئول و هدفمند کمک کرد (Larsen et al., 2022).

برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دانش‌آموزان را با مفاهیم، نظریه‌ها و روش‌های تحقیق در حوزه جامعه‌شناسی به‌ویژه در زمینه روابط انسانی، ساختارها و پدیده‌های اجتماعی آشنا می‌کند. این برنامه به آنان کمک می‌کند تا بهتر بتوانند محیط اطراف خود را درک کنند، مسائل اجتماعی را تحلیل نمایند و نقش فعال‌تری در جامعه ایفا کنند (Meyer, 2023). جامعه‌شناسی علمی است که به مطالعه روابط انسان‌ها و نهادهای اجتماعی و به بررسی الگوها و تغییرهای رفتاری انسان‌ها می‌پردازد؛ به‌طوری که موضوع‌های مختلف و متنوعی مانند ساختارهای اجتماعی (طبقه‌های اجتماعی، نژاد، جنسیت و غیره)، نهادهای اجتماعی (خانواده، مدرسه، دولت و غیره)، فرهنگ‌ها (ارزش‌ها، هنجارها، زبان‌ها و نمادهای مشترک یک گروه) و تغییرها و انحراف‌های اجتماعی را مورد بررسی قرار می‌دهد (Downey et al., 2019). جامعه‌شناسی به ما کمک می‌کند تا پدیده‌های اجتماعی مانند فقر، نابرابری، تبعیض، جرم و جنایت را بهتر درک کنیم، راهکارهای مناسبی برای مشکل‌ها و چالش‌های اجتماعی بیابیم، تعامل‌های اجتماعی خود را بهبود بخشیم و تصمیم‌های منطقی و آگاهانه بگیریم (Brennan & Canny, 2023). برنامه‌درسی جامعه‌شناسی یک بحث میان‌رشته‌ای است که با دیگر رشته‌ها مثل روانشناسی، اقتصاد، تاریخ و سیاست مرتبط می‌باشد و کمک می‌کند تا یک مسئله از زاویه‌های مختلف مورد بررسی قرار گیرد (Windle, 2023). هدف‌های اصلی برنامه‌درسی جامعه‌شناسی این است که به دانش‌آموزان کمک نماید تا به‌صورت انتقادی به مسئله‌ها و چالش‌های اجتماعی نگاه کنند، اطلاعات اجتماعی را مورد سنجش و ارزشیابی قرار دهند، به تفاوت‌ها و اختلاف‌های فرهنگی احترام بگذارند، ارزش‌های خود و جامعه را بشناسند و برای بهبود وضعیت جامعه تلاش نمایند و مهارت‌های اجتماعی خود را بهبود بخشیده و در تعاملات اجتماعی موفق‌تر عمل کنند (Cronin, 2020).

نظام آموزشی برای دستیابی به هدف‌ها و مأموریت‌های خود باید سیاست‌ها و خط‌مشی‌های مناسبی را در زمینه برنامه‌درسی اتخاذ نماید. بنابراین، شناخت عوامل موثر بر پیاده‌سازی نوآوری‌ها می‌تواند ابزاری برای برنامه‌ریزی بهتر مورد استفاده قرار گیرد و بر همین اساس لازم است که خطوط کلی حرکت نظام آموزشی در راستای فرآیند تشخیصی و راهبردی پویا مبتنی بر آینده پژوهی باشد (Aboutalebi et al., 2022). آینده پژوهی رویکردی با ویژگی‌های منحصربه‌فرد است که با تصویرسازی از آینده، روندهای ممکن و مطلوب را برای دستیابی به چشم‌اندازی از آینده ترسیم می‌کند و از طریق بهره‌برداری درست و بهینه از منابع سبب بهبود فرصت‌ها می‌شود (Bhanduaram et al., 2023). آینده پژوهی رشته‌ای مستقل است که به شکل هدفمند و نظام‌یافته به بررسی و کاوش در آینده می‌پردازد. این رشته تصاویری از آینده در اختیار ما می‌گذارد تا در زمان حال، بر اساس این تصاویر بتوانیم به شکل کارآمدتری تصمیم‌گیری کنیم (Traxler et al., 2022). آینده پژوهی تلاش سیستماتیک برای نگاه به آینده بلندمدت در حوزه‌های دانش، فناوری، اقتصاد، محیط‌زیست، جامعه و غیره است که هدف اصلی آن شناخت فرصت‌ها و فناوری‌های جدید و تعیین بخش‌هایی می‌باشد که سرمایه‌گذاری در آنها احتمال بازدهی بیشتری دارد (Lahav, 2018). هدف اصلی آینده پژوهی ارتقای وضعیت زندگی انسان‌ها، شناخت ساختارها، سازوکارها، فرصت‌ها و فرآیندهای جدید برای بازدهی بیشتر است که به دلیل شناخت احتمال‌ها و تهدیدهای آینده باعث کاهش ریسک، ایجاد زمینه تفکر خلاق و نوآوری می‌شود (Locke, 2021). به عبارت دیگر، آینده پژوهی سبب پیشگیری از نتایج زیان‌بار رویدادهای غیرقابل پیش‌بینی و بهره‌گیری از منابع به بهترین وجه در راستای تحقق

ارزش‌ها، هدف‌ها و آمادگی‌ها برای آینده می‌شود (Bayne & Ross, 2024). آینده پژوهی مانند دیگر شاخه‌های علم و دانش بشری بر مبنای معرفتی و نظری دقیق و روش‌شناسی علمی استوار است و آینده پژوهان تلاش می‌کنند تا از آینده رمزگشایی کنند، آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب را شناسایی نمایند، روش‌های منطقی و نظام‌مند برای دستیابی به آنها پیدا کنند و نتایج مطالعه‌های خود را بر مشاهده‌های تجربی مبتنی بر واقعیت بنا نمایند (Aria Parsa & Dalvi Esfahan, 2023).

با اینکه پژوهشی درباره الگوی برنامه‌درسی جامعه‌شناسی بر اساس آینده پژوهی یافت نشد، اما پژوهش‌هایی درباره این موضوع انجام که در ادامه مهم‌ترین آنها تشریح می‌گردند. Kord et al (2024) ضمن پژوهشی با عنوان طراحی و ارائه الگوی مطلوب برنامه‌درسی تربیت اجتماعی فطری در دوره ابتدایی به این نتیجه رسیدند که اهداف تربیت اجتماعی فطری شامل مواردی مانند تفکر و تعقل، راستگویی و صداقت، مسئولیت‌پذیری، همکاری و تقویت اعتمادبه‌نفس بود. همچنین، استفاده از روش‌های تدریس متنوع مانند آموزش تعاملی و یادگیری از طریق بازی و پروژه‌ها و استفاده از روش‌های ارزیابی متنوع مانند ارزیابی مستمر و خودارزیابی به عنوان عناصر کلیدی در بهبود تربیت اجتماعی دانش‌آموزان دوره ابتدایی مورد تأیید قرار گرفتند. Gogani et al (2023) ضمن پژوهشی با عنوان طراحی و اعتبارسنجی الگوی مطلوب برنامه‌درسی مطالعات اجتماعی خدمت‌محور بر اساس الگوی IPARD برای دوره اول متوسطه به این نتیجه رسیدند که الگوی مذکور از چهار مبنای دینی، اجتماعی، فلسفی و روانشناختی تشکیل شده و این الگو می‌تواند در رسیدن به اهداف آموزش طراحی‌شده برای این درس نقش مهمی ایفا نماید و خیلی از نارسائی‌های موجود در نظام آموزش از قبیل عدم رغبت دانش‌آموزان به تحصیل و فعالیت‌های علمی و آموزش را رفع کند و در تدوین اسناد بالادستی سودمند باشد. Salmanpour et al (2023) ضمن پژوهشی با عنوان طراحی الگوی برنامه‌درسی مبتنی بر شایستگی برای دانشجومعلم‌ان در توسعه رشته آموزش علوم اجتماعی به این نتیجه رسیدند که ویژگی‌های عناصر برنامه‌درسی مبتنی بر شایستگی برای هدف شامل آشنایی دانشجومعلم‌ان با مسائل روز، پرورش مهارت‌های زندگی، آشنایی مبارزه با آپارتاید و نابرابری، تقویت توانایی تفکر انتقادی در نزد دانشجومعلم‌ان و ترغیب دانشجومعلم‌ان به کاوشگری و پژوهش، محتوا شامل توجه به محتوای فعلی کتاب، توجه به ساختارمندبودن محتوا، توجه به مبانی علمی و فرهنگی در محتوا، تحلیل محتوا از منظرهای مختلف و توجه به ارزش‌ها و هنجارها در تهیه محتوا، فعالیت‌های یادگیری شامل داشتن آگاهی علمی در سه حوزه تاریخ، جغرافیا و جامعه‌شناسی، توجه به مهارت حل مسئله، آشنایی دانشجومعلم‌ان با نقش خود به عنوان یک معلم در فرآیند یادگیری، تقویت توانایی پژوهش‌نویسی و پژوهش‌محوری و مبادی ادب و اخلاق در فعالیت‌های یادگیری، روش‌های یاددهی و یادگیری شامل تأکید بر روش‌های فعال تدریس، استفاده از ابزارهای مدرن، ایجاد فضایی باز برای بحث، توجه به توانایی بحث و گفتگو و توجه به تفاوت‌های فردی فراگیران در روش‌های یاددهی فراگیران و ارزشیابی شامل توجه به ارزشیابی در حیطه مهارت‌ها، ارزشیابی کارهای تیمی و اهمیت ارزشیابی تکوینی بود. Yarmohammadian et al (2022) ضمن پژوهشی با عنوان طراحی و اعتباربخشی الگوی برنامه‌درسی علوم اجتماعی دوره متوسطه مبتنی بر رویکرد سازنده‌گرایی بر اساس دیدگاه خبرگان زنان به این نتیجه رسیدند که الگوی مذکور از نظر اهداف شامل سه مولفه تفسیر دانش، تولید شخصی دانش و نسبیت دانش در یک بعد عدم قطعیت دانش، از نظر محتوا شامل دو مولفه محیط فیزیکی یادگیری و یادگیری موقعیتی در یک بعد بافت و زمینه معتبر، از نظر یاددهی و یادگیری شامل پنج مولفه نقش تسهیل‌گری معلم، مشارکت فعال یادگیرنده، تعامل و پویایی گروهی، یادگیری مبتنی بر مسئله و تأمل و تفکر انتقادی و استدلالی در دو بعد یادگیرنده‌محوری و مهارت‌های شناختی و از نظر ارزشیابی شامل پنج مولفه خودارزیابی، ارزیابی فعالیت‌های گروهی، ارزیابی فرآیند یادگیری، سنجش عملکردی و بازخورد در یک بعد ارزشیابی تکوینی بود و الگوی طراحی‌شده اعتبار مناسبی داشت. Beckert & Suckert (2021) ضمن پژوهشی با عنوان آینده به عنوان یک واقعیت اجتماعی: تجزیه و تحلیل ادراکات آینده در جامعه‌شناسی به این نتیجه رسیدند که جامعه‌شناسان در زمینه‌های جامعه‌شناختی با استفاده از روش‌های مختلف و پرسیدن مجموعه گسترده‌ای از سوال‌ها درباره ارزیابی آینده به جهت‌گیری آینده توجه نمودند و آینده به‌طور فزاینده‌ای قلمرو تحلیل جامعه‌شناختی را نشان داد. دیگر نتایج نشان داد که جامعه‌شناسی می‌تواند از ادراک منظم‌تر از ادراکات آینده همان‌طوری که در انتظارهای بازپر، آرزوها و اعتقادهای آینده منعکس می‌شود در تحقیق‌های تجربی و الگوهای توضیحی و ادغام دانش موجود در این موضوع‌ها بهتر بهره‌مند شود. Rahimi & Dehghani (2020) ضمن پژوهشی با عنوان واکاوی ماهیت عناصر الگوی برنامه‌درسی جامعه‌محور در نظام آموزش عالی بر اساس رویکرد فراترکیب به این نتیجه رسیدند که در این الگو اهداف شامل مولفه‌های فرهنگی، زیست‌محیطی، فناوری، سیاسی، معنوی، شغلی و پژوهشی، محتوا شامل مولفه‌های معنادار و کاربردی، روش‌های یاددهی و یادگیری شامل مولفه‌های مسئله‌مبنا و تجربی و ارزشیابی شامل مولفه‌های عمومی و مهارتی بود.

بررسی‌ها حاکی از آن است که پژوهشی درباره برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی برای به چالش کشیدن موضوع‌ها و مسئله‌های آینده در حوزه علوم انسانی با تکیه بر برنامه‌های آموزشی یافت نشد. علاوه بر ناتوانی برنامه‌های آموزشی بخشی از این نقص‌ها از آنجا ناشی می‌شود که اکثر آموزش‌دهندگان آگاهی و شناخت چندانی از روش‌ها و جهت‌گیری‌های فلسفی مطالعات آینده‌پژوهی در حوزه علوم انسانی ندارند. همچنین، نظام‌های آموزشی از جمله نظام آموزش و پرورش به اندازه کافی به رسالت خود یعنی تجهیز دانش‌آموزان به دانش‌ها و مهارت‌های لازم جهت مشارکت موثر در جامعه امروز و آینده نپرداختند و هرگونه اشکال و نقص در برنامه‌درسی بدون توجه به آینده و رویکرد آینده پژوهی تأثیر منفی و ماندگاری بر زندگی آتی دانش‌آموزان خواهد داشت. بنابراین، طراحی برنامه‌درسی و اعتباریابی آن نقش مهمی در بهبود برنامه‌درسی دارد و استفاده از رویکرد آینده پژوهی می‌تواند در این زمینه کمک زیادی کند. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی انجام شد.

روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه اجرا، اکتشافی بود. چون که در این پژوهش با استفاده از نتایج پژوهش‌های بنیادی برای بهبود روش‌ها، ساختارها و الگوها جهت پاسخدهی به یک نیاز استفاده می‌شود. جامعه پژوهش خبرگان و صاحب‌نظران علوم تربیتی، برنامه‌درسی و جامعه‌شناسی و سرگروه‌های آموزشی و معلمان درس جامعه‌شناسی بودند که در بخش طراحی ۲۰ نفر از آنها طبق اصل اشباع نظری با روش نمونه‌گیری هدفمند و در بخش اعتباریابی ۳۰ نفر از آنها با روش نمونه‌گیری هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. طبق اصل اشباع نظری نمونه‌گیری و پژوهش بر روی آنان تا زمانی ادامه می‌یابد که نمونه‌های جدید نتواند هیچ یافته جدیدی به یافته‌های قبلی بیفزایند. همچنین، در روش نمونه‌گیری هدفمند، نمونه‌ها با توجه به هدف‌های از قبل تعیین‌شده یا ملاک‌هایی انتخاب می‌شوند که بیشترین اطلاعات را درباره موضوع پژوهش داشته باشند و در پژوهش حاضر شامل داشتن اطلاعات کافی در زمینه پژوهش، سابقه تدریس درس جامعه‌شناس، آشنایی و علاقه‌مندی به پژوهش درباره جامعه‌شناسی بر اساس آینده پژوهی، تمایل جهت شرکت در پژوهش، امضای فرم رضایت‌نامه شرکت آگاهانه در پژوهش، قبول ضبط مصاحبه و حداقل تحصیلات کارشناسی ارشد مرتبط با پژوهش بودند.

در این پژوهش از دو ابزار شامل مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد؛ به‌طوری که از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای طراحی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی و از پرسشنامه محقق‌ساخته برای اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی استفاده شد. داده‌های بخش طراحی از طریق مصاحبه انفرادی با خبرگان و صاحب‌نظران علوم تربیتی، برنامه‌درسی و جامعه‌شناسی و سرگروه‌های آموزشی و معلمان درس جامعه‌شناسی گردآوری شد. مصاحبه شامل ده سوال اصلی درباره منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی بود و هر مصاحبه ۲۰ الی ۶۰ دقیقه طول کشید. مصاحبه‌ها با هماهنگی مصاحبه‌شوندگان و با اطمینان از محرمانگی آنها با استفاده از ابزارهای دیجیتالی ضبط و پس از هر مصاحبه اقدام به بررسی و تحلیل یافته‌های مصاحبه شد؛ به‌طوری که یافته‌های مصاحبه‌شوندگان بعدی به یافته‌های حاصل از مصاحبه با مصاحبه‌شوندگان قبلی اضافه شد. برای این منظور یافته‌های تکراری حذف و فقط یافته‌های جدید به یافته‌های قبلی در بخش‌های منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی اضافه و دسته‌بندی شدند. لازم به ذکر است که در پایان هر مصاحبه از همه مصاحبه‌شوندگان پرسیده شد که آیا مطلب دیگری هم هست که لازم باشد درباره حیطه پژوهش بیان کنند؟ و از این تلاش شد تا ناگفته‌ای از نظر مصاحبه‌شوندگان باقی نماند. همچنین، داده‌های بخش اعتباریابی نیز از تکمیل پرسشنامه ساخته‌شده بر اساس مصاحبه انفرادی با خبرگان و صاحب‌نظران علوم تربیتی، برنامه‌درسی و جامعه‌شناسی و سرگروه‌های آموزشی و معلمان درس جامعه‌شناسی گردآوری شد.

برای انجام این پژوهش ابتدا نمونه‌های هر دو بخش طراحی و اعتباریابی شناسایی و برای آنان اهمیت و ضرورت پژوهش تبیین و درباره رعایت نکات اخلاقی به آنان اطمینان داده شد. سپس، مصاحبه توسط دانشجو با نمونه‌های بخش طراحی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی انجام و داده‌های این بخش مورد تحلیل قرار گرفت و بر اساس آن پرسشنامه‌ای جهت بخش اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه‌درسی

جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی ساخته شد و نمونه‌های بخش اعتباریابی درباره مرتبط بودن هر یک از محورهای پرسشنامه با استفاده از مقیاس چهار گزینه‌ای شامل غیرمرتبط، نیاز به بازبینی اساسی، مرتبط، اما نیاز به بازبینی و کاملاً مرتبط نظر دادند. در پایان هر مصاحبه از نمونه‌های بخش طراحی و در پایان تکمیل پرسشنامه از نمونه‌های بخش اعتباریابی تشکر و قدردانی شد.

در نهایت لازم به ذکر است که برای تحلیل داده‌ها در بخش طراحی از روش تحلیل مضمون و در بخش اعتباریابی از روش نسبت روایی محتوایی استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

برای طراحی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی با ۲۰ نفر از خبرگان و صاحب‌نظران علوم تربیتی، برنامه‌درسی و جامعه‌شناسی و سرگروه‌های آموزشی و معلمان درس جامعه‌شناسی مصاحبه صورت پذیرفت. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق در جدول ۱ ارائه شد.

جدول ۱. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق

مؤلفه	بعد
نقش محوری منطق در کلاس درس	جامعه‌شناسی یک فعالیت طبیعی و بخشی از زندگی نیازمند تفکر منطقی
تقویت پرسشگری	
رعایت اصول منطقی	
کاوشگری	
تفکر و تعقل	
علاقه‌مندی دانش‌آموزان	
آینده‌نگری و توجه به مسائل جهانی	
پویایی کلاس درس	
آماده‌سازی دانش‌آموزان برای درک علوم با تفکر منطقی	

طبق نتایج جدول ۱، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق دارای نه مؤلفه و یک بعد شامل جامعه‌شناسی یک فعالیت طبیعی و بخشی از زندگی نیازمند تفکر منطقی بود. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر فعالیت‌های یادگیری در جدول ۲ ارائه شد.

جدول ۲. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر فعالیت‌های یادگیری

مؤلفه	بعد
اهمیت روش‌های یاددهی و یادگیری	جامعه‌شناسی یک فعالیت روزمره زندگی نیازمند مشارکت
تأکید بر تأمل، تفکر و تمرکز برای یادگیری	
کاوشگری و مشارکت برای یادگیری	

طبق نتایج جدول ۲، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر فعالیت‌های یادگیری دارای سه مولفه و یک بعد شامل جامعه‌شناسی یک فعالیت روزمره زندگی نیازمند مشارکت بود. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر نقش معلم در جدول ۳ ارائه شد.

جدول ۳. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر نقش معلم

بعد	مولفه
كاوشگري معلم و ترغيب دانش آموزان به كاوشگري	كاوشگري معلم
	توجه به نقش اراده و انگيزش برای هدايت دانش آموزان به پژوهش
	توانايي علمي معلم و پويايي كلاس درس

طبق نتایج جدول ۳، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر نقش معلم دارای سه مولفه و یک بعد شامل كاوشگري معلم و ترغيب دانش آموزان به كاوشگري بود. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منابع و مواد آموزشی در جدول ۴ ارائه شد.

جدول ۴. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منابع و مواد آموزشی

بعد	مولفه
تأمین منابع و امکانات لازم برای آینده پژوهی	ارائه منابع یادگیری با توجه به تفاوت‌های فردی
تأمین منابع و امکانات لازم برای تفکر پژوهشی	استفاده از دست‌ساخته‌های دانش آموزان
توجه به منابع و مواد یادگیری متنوع	توجه به منابع و مواد یادگیری متنوع و گوناگون

طبق نتایج جدول ۴، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منابع و مواد آموزشی دارای سه مولفه و سه بعد شامل تأمین منابع و امکانات لازم برای آینده پژوهی، تأمین منابع و امکانات لازم برای تفکر پژوهشی و توجه به منابع و مواد یادگیری متنوع بود. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر گروه‌بندی در جدول ۵ ارائه شد.

جدول ۵. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر گروه‌بندی

بعد	مولفه
گروه‌بندی برای آینده پژوهشی	تاكيد بر گروه‌های چندرشته‌ای برای ارتباط بین مفاهيم جامعه‌شناسی با سایر علوم
	گروه‌بندی جهت انجام مسائل جامعه‌شناسی بر اساس تفکر پژوهشی و آینده پژوهی
همیاری و مشارکت فعال	علاقه‌مندکردن دانش آموزان به آینده پژوهی فعال و مشارکتی
	گروه‌بندی دانش آموزان بر اساس علاقه، توانایی و هدف جهت مشارکت بیشتر

طبق نتایج جدول ۵، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر گروه‌بندی دارای چهار مولفه و دو بعد شامل گروه‌بندی برای آینده پژوهشی و همیاری و مشارکت فعال بود. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر مکان و محیط یادگیری در جدول ۶ ارائه شد.

جدول ۶. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر مکان و محیط یادگیری

مؤلفه	بعد
افزای کیفیت آموزش از طریق بهبود کیفیت فضا و مکان آموزشی	مکان آموزشی آرامش‌بخش برای
آرامش در محیط‌ها و رسانه‌های مجازی جهت تقویت آینده پژوهی	ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری

طبق نتایج جدول ۶، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر مکان و محیط یادگیری دارای دو مؤلفه و یک بعد شامل مکان آموزشی آرامش‌بخش برای ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری بود. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر زمان در جدول ۷ ارائه شد.

جدول ۷. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر زمان

مؤلفه	بعد
عدم کفایت زمان اختصاص‌یافته فعلی برای جامعه‌شناسی	قراردادن زمان کافی برای برنامه‌درسی
قراردادن فرصت کافی برای تحقیق‌های آینده پژوهی	جامعه‌شناسی

طبق نتایج جدول ۷، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر زمان دارای دو مؤلفه و یک بعد شامل قراردادن زمان کافی برای برنامه‌درسی جامعه‌شناسی بود. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر سنجش و ارزیابی در جدول ۸ ارائه شد.

جدول ۸. نتایج تحلیل مضمون الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر سنجش و ارزیابی

مؤلفه	بعد
نقش معلم در ارزشیابی گروهی و مشارکت در کارهای گروه با کمک چک‌لیست	توجه عمیق به شرکت مستمر در
ایجاد روحیه خلاقیت و اعتماد در دانش‌آموزان	آینده پژوهی و حل مسئله

طبق نتایج جدول ۸، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر سنجش و ارزیابی دارای دو مؤلفه و یک بعد شامل توجه عمیق به شرکت مستمر در آینده پژوهی و حل مسئله بود.

نتایج نسبت روایی محتوایی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی در جدول ۹ ارائه شد.

جدول ۹. نتایج نسبت روایی محتوایی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی

نسبت روایی محتوایی	جمع	کاملاً مرتبط	مرتبط، اما نیاز به بازبینی	نیاز به بازبینی اساسی	غیرمرتبط	بعد
۰/۸۷	۲۶	۱۶	۱۰	۰	۰	منطق موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.
۰/۸۰	۲۴	۱۴	۱۰	۰	۰	فعالیت‌های یادگیری موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.
۰/۸۰	۲۴	۱۴	۱۰	۰	۰	نقش معلم موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.
۰/۸۷	۲۶	۱۷	۹	۰	۰	منابع و مواد آموزشی موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.
۰/۸۷	۲۶	۱۸	۸	۰	۰	گروه‌بندی موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.
۰/۸۰	۲۴	۱۴	۱۰	۰	۰	مکان و محیط یادگیری موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.
۰/۸۰	۲۴	۱۴	۱۰	۰	۰	زمان موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.
۰/۹۰	۲۷	۲۵	۲	۰	۰	سنجش و ارزیابی موجود با منطق برنامه‌درسی جامعه‌شناسی متوسطه انطباق دارد.

طبق نتایج جدول ۹، الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی دارای اعتبار مناسب و برابر یا بالاتر از ۰/۸۰ بود.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت طراحی و اعتباریابی برنامه‌درسی به‌ویژه با رویکرد آینده پژوهی، پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتباریابی الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی انجام شد.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق دارای نه مولفه و یک بعد شامل جامعه‌شناسی یک فعالیت طبیعی و بخشی از زندگی نیازمند تفکر منطقی، از نظر فعالیت‌های یادگیری دارای سه مولفه و یک بعد شامل جامعه‌شناسی یک فعالیت روزمره زندگی نیازمند مشارکت، از نظر نقش معلم دارای سه مولفه و یک بعد شامل کاوشگری معلم و ترغیب دانش‌آموزان به کاوشگری، از نظر منابع و مواد آموزشی دارای سه مولفه و سه بعد شامل تأمین منابع و امکانات لازم برای تفکر پژوهشی و توجه به منابع و مواد یادگیری متنوع، از نظر گروه‌بندی دارای چهار مولفه و دو بعد شامل گروه‌بندی برای آینده پژوهشی و همیاری و مشارکت فعال، از نظر مکان و محیط یادگیری دارای دو مولفه و یک بعد شامل مکان آموزشی آرامش‌بخش برای ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری، از نظر زمان دارای دو مولفه و یک بعد شامل قراردادن زمان کافی برای برنامه‌درسی جامعه‌شناسی و از نظر سنجش و ارزیابی دارای دو مولفه و یک بعد شامل توجه عمیق به شرکت مستمر در آینده پژوهی و حل مسئله بود. همچنین، یافته‌های دیگر پژوهش حاضر نشان داد که الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از نظر منطق، فعالیت‌های یادگیری، نقش معلم، منابع و مواد آموزشی، گروه‌بندی، مکان و محیط یادگیری، زمان و سنجش و ارزیابی دارای اعتبار مناسب بود.

در تشریح یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان گفت که منطق و چارهای متعددی برای گنجاندن برنامه‌درسی دوره دوم متوسطه وجود دارد که از جمله می‌توان به تفکر پژوهشی، پروژه‌محوری، تفکر آینده‌نگر، فرصت‌آفرینی، آماده‌سازی دانش‌آموزان برای آینده، خلاقیت و نوآوری، روش حل مسئله، تفکر انتقادی، آشنایی با زبان‌های خارجی، استفاده از فناوری‌های مدرن، مسائل جهانی، پرسش و پاسخ، ایجاد انگیزش، بازدیدهای علمی، کار گروهی و تیمی، پروژه‌های تحقیقاتی و روش مشارکتی اشاره کرد. هدف الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی تربیت کاوشگر متفکر و خلاق، یادگیری عمیق و معنادار هم‌راستا با تحول‌های جهانی علم و فناوری، کسب روحیه علمی و مهارت‌های فردی، پرورش افراد مسئول در برابر اجتماع و محیط‌زیست جهت بهبود وضع موجود است که در الگوی مذکور محتوا با توجه به سطوح کاوشگری بر مبنای اهداف در حجم مناسب و مطالب علمی

به‌روز، انگیزشی، دارای فعالیت‌های مبتنی بر حل مسئله و پروژه‌محوری و کارگروهی، توجه به ارتباط‌های تار عنکبوتی موضوع‌ها و معرفی رفرنس‌های مطالعاتی فارسی و انگلیسی مورد توجه قرار گرفت، اما برای بررسی وضعیت متغیرهای پژوهش در اعتباریابی پس از مشخص شدن پاسخ‌ها میزان توافق یا عدم توافق نمونه‌ها بررسی و اعتبار الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی تأیید شد. با توجه به مطالب مطرح‌شده می‌توان استنباط کرد که الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی بر اساس آینده پژوهی رویکردی است که در برنامه‌درسی نظام تعلیم و تربیت باید گنجانده شود و بر همین اساس باید نگرش معلمان، مدیران و حتی دانش‌آموزان و والدین آنها در دوره تحصیلی متوسطه دوم نسبت به تحول‌های موجود در آینده عوض شود، پیش‌بینی‌های لازم برای تغییر در آینده در نظر گرفته شود و تغییرها و تحول‌های لازم در برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی انجام شود. اگر برنامه‌درسی جامعه‌شناسی و معلمی که این برنامه را تدریس و اجرا می‌کند از کیفیت مطلوب و خوبی برخوردار باشد، می‌تواند اهدافی از قبیل اعتمادبه‌نفس، خلاقیت، تفکر پژوهشی، جذابیت اهداف، آینده پژوهی و غیره را که در الگو به آنها اشاره شده پیگیری نماید. موضوع مهم دیگری که باید به آن اشاره کرد استفاده از برخی مولفه‌ها مانند تخصیص زمان غیرتجویزی در برنامه زمانی مدرسه و تولید مواد و منابع آموزشی متنوع و مناسب با موقعیت‌های جغرافیایی، بومی فرهنگی منطقه اجرا می‌شود که نیازمند تفویض اختیار به مسئولین، معاونین، مدیران و عاملان اجرایی استانی و منطقه‌ای است.

در الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی بر اساس منطق پیشنهاد می‌شود که تربیت کاوشگر متفکر و خلاق، تفکر پژوهشی، یادگیری عمیق و معنادار هم راستا با تحول‌های جهانی علم و فناوری، کسب روحیه علمی و مهارت‌های فردی، پرورش افراد مسئول در برابر اجتماع و محیط‌زیست جهت بهبود موضوع موجود از طرف دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان درسی دوره متوسطه مورد توجه قرار گیرد. بر اساس فعالیت‌های یادگیری پیشنهاد می‌شود که سطوح کاوشگری بر مبنای اهداف در حجم مناسب، به‌روز، انگیزشی و دارای فعالیت‌های مبتنی بر حل مسئله و پروژه‌محوری، کار گروهی و آینده پژوهی مورد توجه قرار گیرد. بر اساس نقش معلم پیشنهاد می‌شود که برای تحقق الگوی مطلوب برنامه‌درسی جامعه‌شناسی دوره دوم متوسطه بر اساس آینده پژوهی از روش‌های کاوشگری، پژوهش‌محوری، کاربست روش‌های نوین و فعال و حل مسئله توأم با ارتقای کیفیت استدلال و رویکردهای مشارکتی و پویا استفاده شود. بر اساس منابع و مواد آموزشی پیشنهاد می‌شود که به کتاب‌درسی و راهنمای معلم، ورود تکنولوژی نوین به مدارس مانند رایانه، تجهیز کردن کلاس درس و غنی‌سازی کتابخانه، ابزار به‌روز کلاسی، متصدیان مجرب و ارتباط‌های سازمانی برای اجرای پروژه‌های کلان مورد توجه قرار گیرد. بر اساس گروه‌بندی پیشنهاد می‌شود که از روش‌های با مبنای صحیح، تغییر وظیفه‌ها در گروه به‌صورت چرخشی، اجرای روش‌های فعال مشارکتی و کار گروهی، توجه به تفاوت‌های فردی و علاقه‌مند و استانداردسازی و همگن‌سازی گروه‌بندی استفاده شود. بر اساس مکان و محیط یادگیری پیشنهاد می‌شود که فضای مناسب و کافی برای برنامه‌درسی جامعه‌شناسی بر اساس آینده پژوهشی، کلاس‌های موضوعی برای کاوشگری، تنوع در فضای کلاسی و طراحی‌های بدیع، استفاده از طرح متنوع جهت افزایش علاقه‌مندی و تحریک کنجکاوی، محدودنبودن به فضای مدرسه و شرکت در فضاهای علمی متفاوت توجه شود. بر اساس زمان پیشنهاد می‌شود که به مدیریت زمان در کلاس و تقویت روحیه کاوشگری، تغییر تعداد موضوع‌ها و کاهش تعداد محتوای درسی، تقویت سرعت عمل و مهارت دانش‌آموز، پیش‌خوانی، تسلط بر موضوع کار گروهی و آماده‌بودن امکانات و تجهیزات تکنولوژی آموزشی مورد توجه قرار گیرد. بر اساس سنجش و ارزیابی پیشنهاد می‌شود که از روش‌های پروژه‌محور، تفکر آینده پژوهی و معلمان آینده‌نگر و متخصص که آموزش‌های لازم را دریافت کردند، استفاده شود.

موازین اخلاقی

در مطالعه حاضر تلاش شد تا همه موازین اخلاقی رعایت شود.

تشکر و قدردانی

نویسندگان تشکر خود را از همه نمونه‌های پژوهش حاضر و دیگر افرادی که سهمی در پژوهش حاضر داشتند، اعلام می‌دارند.

نویسندگان این مطالعه با هم مشارکت و همکاری داشتند.

تعارض منافع

هیچ تعارض منافی وجود نداشت.

Reference

- Aboutalebi, N., Saffarian Hamedani, S., & Taghvaei Yazdi, M., & Tajari, T. (2022). Presenting the workplace curriculum model with a futurology approach in the Iran's higher education system. *Sociology of Education*, 8(2), 296-310. [DOI]
- Aria Parsa, M., & Dalvi Esfahan, M. R. (2023). Mixed research of establishing of an entrepreneurial model with a future research approach in the metaverse era in knowledge-based companies in the field of information technology. *Sociology of Education*, 9(2), 83-94. [DOI]
- Bayne, S., & Ross, J. (2024). Speculative futures for higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 21(39), 1-19. [DOI]
- Beckert, J., & Suckert, L. (2021). The future as a social fact. The analysis of perceptions of the future in sociology. *Poetics*, 84, 101499. [DOI]
- Bhanduaram, W., MangKhang, C., Yimsawat, C., & Wannapaian, C. (2023). Educational futurology tools to promote lifelong learning skills of next citizens in the next normal era. *Journal of Education Studies*, 51(1), EDUCU5101003, 1-13. [DOI]
- Bradley, C., Kilmer, M., Raines, A. E., & Blair, D. (2024). Integrating writing across the curriculum strategies in nursing programs: An avenue to meet competency-based education criteria. *Journal of Professional Nursing*, 55, 1-4. [DOI]
- Brennan, A., & Canny, A. (2023). Problematising Irish student-teachers' (dis)engagement with sociology of education in initial teacher education programmes. *Teaching and Teacher Education*, 130, 104173. [DOI]
- Cronin, C. (2020). Sociology, curriculum studies and professional knowledge: New perspectives on the works of Michael Young. *Sport, Education and Society*, 25(4), 475-478. [DOI]
- Downey, D. J., O'Connor, L. T., Abell, L., Armanino, D., Jepson, M., Kadakal, R., & et al. (2019). Navigating the process of curriculum redesign in sociology: Challenges and lessons from one program. *Teaching Sociology*, 47(2), 87-101.
- Gogani, D., Imanzadeh, A., & Ranjdost, Sh. (2023). Designing and validating the optimal service-oriented social studies curriculum model based on the IPARD model for junior high school. *Political Sociology Research*, 5(12), 1096-1115. [DOI]
- Kord, H., Kord, A., Kord, M., Keykha, A., & Kord, S. (2024). Design and presentation of an optimal curriculum model for innate social education in elementary school. *Sociology of Education*, 10(2), 57-65. [DOI]
- Lahav, R. (2018). Futurology and education: four futurologists and their theories of education. *Journal of Education Thought*, 7(1), 48-64. [DOI]
- Larsen, T. N., Busetto, R., Varagnolo, D., Formentin, S., & Rasheed, A. (2022). A receding horizon approach for curriculum management in higher education. *IFAC-PapersOnLine*, 55(17), 61-66. [DOI]
- Locke, W. (2021). "Futurology" and higher education in the post-COVID-19 environment. *International Higher Education*, 105, 7-9. [URL]
- Meyer, T. G. (2023). Corpus approaches to the sociology of curricula: A methodological case study of human rights learning in Japan. *Applied Corpus Linguistics*, 3(2), 100057. [DOI]
- Morris, D. L. (2024). Fostering professionalism in nursing education: strengthening curricula to tackle incivility. *Teaching and Learning in Nursing*, 19(3), 211-213. [DOI]

- Moslehi, N., Shafipour Mutlaq, F., Mohamadi, P., & Hatami, J. (2024). Validation of the curriculum model based on future research according to assessment of educational, cultural and social needs of students. *Sociology of Education*, 10(3), 43-56. [DOI]
- Rahimi, B., & Dehghani, M. (2020). Explore the nature of the elements of the community-based curriculum pattern on the higher education system based on meta-synthesis approach. *Journal of Higher Education Curriculum Studies*, 11(21), 163-200. [DOR]
- Salmanpour, S., Yari Haj Atalou, J., Baghaei, H., & Maleki Avarsin, S. (2023). Designing a competency-based curriculum model for student teachers in the development of social science education. *Quarterly Journal of Social Development*, 17(3), 149-168. [DOI]
- Traxler, J., Connor, S., Hayes, S., & Jandric, P. (2021). Futures studies, mobilities, and the postdigital condition: Contention or complement. *Postdigital Science and Education*, 4, 494-518. [DOI]
- Windle, J. (2023). Rescaling the new sociology of education. *Curriculum Perspectives*, 43, 199-202. [DOI]
- Yarmohammadian, M. H., Foroughi Abri, A. A., & Baghaaei, H. (2022). Designing and validating a high school social science curriculum model based on a constructivist approach based on the views of women experts. *Women and Family Studies*, 15(56), 145-165. [DOI]

